

Biblia

Biblia: A görög *biblosz* (könyv, tekercs) szóból ered. Azon könyvek gyűjteménye, melyeket a zsidó és keresztény hagyomány a hit és erkölcs alapnormájának tekint. Két részből áll: Ószövetség és Újszövetség. A világ teremtésével kezdődik (*Teremtés könyve*), és a végétélel zárul (*Jelenések könyve*). Szerkezete: metaforikus. Kifejezésmódja: retorikus (szónoki), ami az egyetemeset fejezi ki; a történetek, képek, alakok előre- és visszautalva egymást is felidéznek. A 18. századig alapvetően meghatározza a látásmódot. A különböző művészeti ágakban máig meghatározó.

Fontosabb műfajai:

I. Epika

- **Evangélium:** A szó jelentése jó hír, örömhír. Az Újszövetségben Máté, Márk, Lukács, János (evangélisták) írták le Jézus szavait és tetteit. Közülük Máté, Márk, Lukács a *szinoptikusok*, azaz az együttlátók. (Evangéliumaikban Jézus emberi mivolta a hangsúlyosabb, ill. nyelvezetük, stílusuk egyszerűbb; a műveletlen, tanulatlan hallgatóság számára készült)
- **Példázat:** tanulságos történet, rövid, tanító célzatú elbeszélés, amely valamilyen erkölcsi, vallásos, társadalmi vagy filozófiai igazságra világít rá a hétköznapi életből vett példa segítségével. (Pl. a magvető vagy a tékozló fiú története). Követendő vagy elvetendő erkölcsi tanulságok levonására ösztönöz minket, tanító jelleggel. Feladata, hogy válaszra vagy választásra szólítson fel. Az evangéliumokban találhatjuk Jézus példázatait. (pl. Elvesztett juh, Elvesztett drachma, Tékozló fiú...)
- **Elbeszélés:** az Ószövetség és az Újszövetség történetei nagyrészt történelmi elbeszélések (pl. József története, ami olyan, mint egy novella).
- **Levelek:** Pál levelei. Ezek címzettje egy-egy gyülekezet vagy annak vezetője, témájuk egy-egy adott, fennálló egyházi probléma. Egy-két rövidebb magánlevél is fennmaradt, a tanítói levelek hosszabbak.

II. Líra

- **Zsoltár:** A Zsoltárok könyve 150 zsoltárt tartalmazó imagyűjtemény. A zsoltár olyan lírai műfaj, melynek megszólítottja Isten (Istenhez és Istenről szól), az olvasót is Isten útjára buzdítja, megragadja az érzelmeket, segít szavakat találni saját imáinkhoz. Örök emberi problémák, érzések, magatartásmódok fogalmazódnak meg bennük. Témájuk: üldöztetés, szenvedés, halál, öröm, hála, dicséret. Az imádkozó élethelyzete szerint vannak köztük panaszzsoltárok, hálaadó zsoltárok, bölcsességi zsoltárok, himnuszok. Szerzőinek Dávid királyt, Mózes és Salamont tartják.
- **Himnusz:** vallásos jellegű, Istent dicsőítő, hozzájuk segítségért fohászkodó ima. Tárnya és alkama az Isten dicsérete, megnyerése és magasztalása. A vallásos költészet egyik legrégebbi műfaja, az ősi kultúrákban mindenhol fellelhető.
- **Szerelmi dal:** az Énekek Éneke a szerelmi és lakodalmi költészet gyűjteménye.
- **Jeremiád:** sirató ének. Jeremiás könyvében található.

III. Egyéb

- **Törvények, parancsolatok:** a helyes életvitelt írják le, magatartási és erkölcsi törvényeket fogalmaznak meg. (pl. Hegyi beszéd, Tízparancsolat)
- **Közmondások, erkölcsi és filozófiai költemények** (Példabeszédek könyve, Jób könyve, Prédikátor könyve)
- **Prófétai és apokaliptikus irodalom:** a „prófécia” görög szó, jelentése az isteni üzenet hirdetése. A próféta maga a hirdető, az isteni üzenet a próféta különböző módon adja tovább. (próféták pl. Ezékiel, Dániel, Habakuk...). A *Jelenések könyve*, azaz János apostol apokalipszise: az isteni kinyilatkoztatást látomás formájában kapja a kiválasztott; a látomásokban minden jelképpé válik. *Apokalipszis:* a végidőkkel kapcsolatos események feltárása

Ismert bibliai történetek:

Ószövetség:

- A teremtés és a bűnbeesés története, Káin és Ábel, Bábeli torony. Noé (Özönvíz), a pátriárkák (ősatyák) történetei. A Tízparancsolat.
- Mózes története (a zsidók Egyiptomból való menekülése), József története (Józsefet eladják testvérei, Egyiptomba kerül, börtönbe vetik, megfejtí a fáraó álmát, ekkor a fáraó kinevezi Egyiptom második emberének, 7 év bőség majd 7 év éhínség, József testvérei megjelennek Egyiptomban, nem ismerik meg, majd a végén felfedi magát előttük, megbékélés.)
- Jónás próféta története

Újszövetség:

- Jézus története (születése, a három királyok hódolata, a betlehemi gyerekgyilkosság, csodatételei, gyógyítások, példabeszédek, kínszenvedése és kereszthalála) az apostolok története (Apostolok cselekedetei, apostoli levelek)
- evangéliumok: 4 evangélium van (Máté, Márk, Lukács, János). Jézus születését, életét, tevékenységét, tanítását, halálát és feltámadását ismerjük meg belőle. Sajátos műfaj, nem jellegzetes biográfia.
- Jelenések könyve: János evangélista írta le benne a látomásait a világvégéről, rámutat az örök értékekre.

Bibliai szimbólumok/toposzok: a Bibliában visszatérő jelképek, a Biblia szövegein belül egymásra is utalnak, művészeti alkotásokban nagy felidéző erejük van:

- **számszimbolika:** 3 = Szentháromság, 3 napot töltött Jónás a cethal gyomrában – Jézus harmadnapra támadt fel; 7 = az isteni tökéletesség, a teremtés 7 napja, a végítélet könyvének 7 pecsétje; 4 / 40 = várakozás, megtisztulás ideje (özönvíz, Jézus böjtje a pusztában, zsidók vándorlása az Egyiptomból való menekülés után);
- **kígyó** – a gonosz, kísértő
- **galamb/ olajág/ szivárvány** – békekötés, megbocsátás
- **fa** – élet; az örök élet és a jó és rossz tudásának fája, Jézus keresztfája,
- **víz** – élet, megtisztulás (Özönvíz, Jézus megkeresztelkedése a Jordán vizében)
- **kert** – bőség, örömteli élet (Éden)
- **hegy** – az isteni jelenlét (Sion-hegy: Tízparancsolat; Tábor-hegy: Jézus színeváltozása),
- **pásztor** – a jó pásztor = Jézus
- **álom** – Isten üzenetének eszköze (pl. József, Jákob, a napkeleti bölcsek)
- **kenyér és bor (szőlő)** – élet, Jézus önfeláldozása; több példabeszéd kötődik a szőlőhöz, illetve a búzához

A Biblia továbbélése: Az európai művészet kifejezőeszközként használta és használja, ezért több író is beleszötte műveibe vagy említést tett róla:

- A **népi játékokban** leggyakrabban Jézus születését illetve kínszenvedését és kereszthalálát dolgozták föl (betlehemezés, passió).
- **Irodalmi példák:**
 - o Szent Ágoston *Vallomások* című művében a Biblia a megvilágosodás forrása.
 - o Dante az *Isteni színjátékban* misztikus túlvilági utazásával az isteni világrendet és az emberi megtisztulás útját mutatja be.
 - o Madách Imre *Az ember tragédiája* című műve a teremtést és a bűnbeesést, illetve ennek következményét gondolja újra
 - o Ady Endre sokszor fordul bibliai szimbólumokhoz – általában sajátos jelentéstartalmakkal bővítve a hagyományos értelmezéseket.
 - o Babits is gyakran fordul bibliai motívumokhoz (*Húsvét előtt, Jónás könyve, Jónás imája*).

A Biblia más művészeti ágaknak is meghatározó forrása:

- **Képzőművészeti alkotások** készültek a bibliai eseményekről, pl. Munkácsy trilógiája (Krisztus Pilátus előtt; Golgota, Ecce Homo, azaz Íme az ember) Rembrandt: A pásztorok imádása; Leonardo da Vinci: Utolsó vacsora stb.
- Kimeríthetlenségét jelzi, hogy napjainkig készülnek feldolgozásai, szimbólumrendszere tetten érhető a legváltozatosabb műfajokban.
- Film: Mel Gibson: Passió.

A hétköznapi szóhasználatban is találkozunk bibliai eredetű kifejezésekkel:

- **bibliai eredetű mondások:** salamoni ítélet, pálfordulás, tamáskodik, júdáscsók, hétpecsétes titok; bámul, mint a Bálám szamara; sóbálvánnyá vált
- **Szállóigék:** Tiltott gyümölcs edesebb. Szemet szemért, fogat fogért. Aki másnak vermet ás, maga esik bele. Mossa a kezét. Nincs új a nap alatt. Aki keres, az talál. Báránybőrbe bújt farkas. Jobb adni, mint kapni. Ki mint vet, úgy arat. Aki nem dolgozik, ne is egyék.